

В. А. ЗАЄЦЬ

*Валерія Анатоліївна Заєць, студентка IV курсу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

**ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА Й ЗАГРОЗИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА**

Актуальною проблемою в сучасних умовах розвитку України, як демократичної, соціальної і правової держави, є вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, як в цілому, так і кримінального закону зокрема.

Головним напрямом удосконалення державно-правового регулювання суспільних відносин в Україні є реалізація положень чинної Конституції України щодо необхідності проведення низки заходів, спрямованих на реформування кримінальної відповідальності за економічні злочини, які, в свою чергу, мають стати запорукою захисту та гарантування прав і свобод людини і громадянина.

Під цим мається на увазі виключення підстав для утримання під вартою осіб, що не здійснювали тяжких злочинів, що загрожують життю і здоров'ю громадян, наближення національного законодавства до європейських стандартів.

Незважаючи на поступальні рухи України в бік демократизації суспільства в євроінтеграційному контексті, гостро стоїть питання реформи кримінального законодавства у сфері господарських правопорушень.

17 січня 2012 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності».

Слід зазначити, що назва прийнятого Верховною Радою закону повною мірою не відображає його зміст, оскільки ним передбачена не лише гуманізація покарань, а й декриміналізація значної кількості економічних злочинів та внесення змін до Кримінального Кодексу, Кримінально-процесуального Кодексу, Кримінально-виконавчого Кодексу, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Митного Кодексу, а також Закону України «Про міліцію» і Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму».

Що ж таке декриміналізація діяння? Існування певної кримінально-правової заборони повинно відповідати моральним уявленням суспільства. Співвідношення ж правових і моральних заборон не є постійним. Право може й випереджати мораль, виступаючи моральним орієнтиром. Але в житті частіше буває навпаки. Не можна забувати про те, що праву спочатку властивий майже немінучий консерватизм. Закон – завжди «вчорашній» по відношенню до сьогоденського життя. Закон, у тому числі й кримінальний, може «пропустити момент», коли моральні заборони з якогось питання, припустимо, ослабли, і тоді він виявляється невідповідним моральним началом. Тому постає питання про декриміналізацію відповідного зброшеного кримінальним законом діяння (наприклад, з виключенням кримінальної відповідальності за фіктивне банкрутство). Це означає переоцінку ступеня його суспільної небезпеки шляхом зміни кримінального закону, внаслідок чого дія або бездіяльність, які раніше визнавалися злочином, переводяться в категорію незлочинних, тобто визнається правомірним або правопорушенням іншого виду (адміністративним, цивільним і т.д.).

Аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» дозволяє виділити деякі причини декриміналізації окремих діянь.

По-перше, принципова зміна характеру суспільних відносин, що раніше перебували під охороною кримінального законодавства.

По-друге, зміна уявлення про ступінь суспільної небезпеки й моральної оцінки діяння.

По-третє, переконання в неефективності боротьби з тими чи іншими діяннями кримінально-правовими засобами.

І нарешті, наближення національного законодавства до європейських стандартів у рамках Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», скасовано кримінальну відповідальність за ті діяння у сфері господарської діяльності, які сьогодні втратили ознаки підвищеної суспільної небезпеки, достатньої для переслідування їх у кримінальному порядку. Зокрема, скасовано кримінальну відповідальність за склади злочинів, передбачених статтями: 202 «Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг», 203 «Зайняття забороненими видами господарської діяльності», 207 «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті», 208 «Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків», 214 «Порушення правил здачі дорогоцінних металів

і дорогоцінного каміння», 215 «Підроблення знаків поштової оплати і проїзних квитків», 217 «Незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірної клейма», 218 «Фіктивне банкрутство», 220 «Приховування стійкої фінансової неспроможності», 221 «Незаконні дії у разі банкрутства», 223 «Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску», 225 «Обман покупців та замовників», 226 «Фальсифікація засобів вимірювання», 228 «Примушування до антиконкурентних узгоджених дій», 234 «Незаконні дії щодо приватизаційних паперів», 235 «Недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання чинного Кримінального кодексу України».

За скоєння вищезазначених правопорушень встановлюється адміністративна відповідальність у вигляді накладення штрафів.

Такі ініціативи не нові. Як у країн-членів Співдружності Незалежних Держав, так і у східних партнерів Європейського союзу постійно порушувалося питання вченими і практиками, про необхідність вдосконалення кримінального закону, а також зменшення кількості покарань, пов'язаних з позбавленням волі¹.

Звертаючись до практики реформування кримінальної відповідальності за економічні злочини в Російській Федерації, аналогічні ініціативи були внесені Президентом Дмитром Медведевим в три етапи: спочатку в 2010 р. була пом'якшена відповідальність за економічні злочини, потім в 2011 р. з 68 складів злочинів були виключені нижні межі строку позбавлення волі, тим самим давши можливість судам самим визначати мінімальну тривалість покарання за певне злочинне діяння і нарешті – Президент Росії вніс поправки, що передбачають закриття справ у економічних злочинах, якщо правопорушник відшкодував заподіяну ним шкоду і виплатив п'ятикратний штраф.

Реформування кримінальної відповідальності за економічні злочини також торкнулося Республіки Казахстан. Підтвердженням цьому став Закон Республіки Казахстан від 9 листопада 2011 р. № 490-IV «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Республіки Казахстан з питань вдосконалення правоохоронної діяльності й подальшої гуманізації кримінального законодавства». В цілому поправки спрямовані на гуманізацію кримінального законодавства в частині лібералізації економічних злочинів, а також на посилення адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень в економічній сфері шляхом збільшення розмірів штрафів. З метою подальшого розвитку малого та середнього підприємництва, зниження тиску державних структур на бізнес, Законом встановлено не позбавляти волі осіб, які вчинили економічні злочини, в разі добровільного відшкодування ними сум заподіяної шкоди, а також збільшення граничних значень збитку, незаконного доходу та інших показників, згідно з якими наступає кримінальна відповідальність. Законом внесено зміни до 212 статей Кримінального кодексу і більш ніж 260 складів злочинів, у Кодекс про адміністративні правопорушення введені 18 нових статей. У результаті під дію гуманізації потрапило близько 6 тисяч засуджених.

У Грузії в період 2004–2011 рр. було проведено низку реформ, одна з яких стосувалася кримінального законодавства. Більш того, в Брюсселі між віце-прем'єром Грузії Гіоргі Барамідзе і єврокомісаром з розширення сусідської політики Євросоюзу Штефаном Фюле було підписано угоду про виділення Європейським союзом Грузії 8 мільйонів євро на реформу кримінального кодексу.

Отже, дана реформа кримінального законодавства в Україні бачиться цілком логічною, очікуваною, має право на широку підтримку суспільством і бізнес-середовищем.

Декриміналізація економічних злочинів дозволить поповнити бюджет України шляхом стягнення штрафів з винних і зменшити кількість ув'язнених заощадивши на їх утриманні.

Але залишається відкритим питання: куди і на що підуть гроші від оплати штрафів за вчинення злочинів у сфері господарської діяльності? Адже ні в Законі України «Державний бюджет України на 2011 рік», ні в Законі України «Державний бюджет України на 2012 рік» не прописано жодних найменувань доходів бюджету як доходів від оплати штрафів за вчинення адміністративних правопорушень. У той же час, заплановані державою показники «Інших доходів» зросли з 1314400300 грн (Закон України «Державний бюджет України на 2011 рік») до 2980332000 грн (Закон України «Державний бюджет України на 2012 рік »).

Невже держава спочатку прогнозує збільшити кількість злочинів у господарській діяльності? Адже лише таким способом можливим є здійснення зазначених планів. Розслабивши тих, хто працює, держава може збільшити кількість помилок, «виправлення» яких, знову ж таки призведе до збільшення доходів бюджету².

Також декриміналізація економічних злочинів є одним із стримуючих чинників зростання злочинності, так як заміна покарання у вигляді позбавлення волі на штраф дозволить захистити людину від негативного впливу соціального середовища, в яку він потрапляє вчинивши злочин.

Важливо зауважити, що розмір штрафів у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» досить великий. Наприклад, за розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску передбачається штраф від 17 000 грн до 34 000 грн, за примушування до антиконкурентних узгоджених дій – від 17 000 грн до 51 000 грн, за приховування стійкої фінансової неспроможності – 34 000 грн до 51 000 грн.

Таким чином, зрозумілою стає думка давньогрецького філософа Платона про те, що «Правильні закони роблять щасливими тих, хто ними користується»³. Адже підприємець буде прагнути дотримуватися законів, вкладаючи гроші в довгострокові проекти і побоюватися працювати з тінювим бізнесом. Подібне ведення бізнесу є запорукою стабільного доходу підприємництва, і як наслідок збільшення товарообігу держави, його бюджету, імпорту та експорту.

З іншого боку, з декриміналізацією господарських злочинів існують певні ризики для суспільства.

Українське суспільство характеризується критицизмом і демократичною ідеологією. Тут людині надається можливість самому вибирати світоглядні, моральні цінності. На жаль, відсутня державна ідеологія, котра дає уявлення про найкращий устрій майбутнього суспільства, до якого повинні прагнути громадяни, організовує і регулює поведінку особистості в суспільстві. Вона, з одного боку, спрямовує діяльність державної влади, а з іншого – керує поведінкою індивідів.

Саме за відсутності державної ідеології в суспільстві, існує ризик неоднозначної оцінки змін, внесених законодавцем щодо гуманізації і декриміналізації злочинів у господарській діяльності.

Плюралізм думок може призвести до неадекватної оцінки даної реформи, відкривши цим для суспільства ілюзію безкарності. Адже до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» за економічні злочини загрожувало позбавлення волі, а зараз всього лише штраф. І якщо в першому випадку існувало суспільний осуд за кримінальний злочин, у наслідок якого залишалося пляма на репутації, то у другому він відсутній.

Аналіз даної теми дозволяє зробити наступні висновки.

Декриміналізація економічних злочинів в Україні означає переоцінку ступеня їх суспільної небезпеки шляхом зміни кримінального закону, внаслідок чого дія або бездіяльність, які раніше визнавалися злочином, переводиться в категорію незлочинних, тобто до адміністративних правопорушень.

Декриміналізація економічних злочинів має ряд можливостей не тільки для підприємництва, а й для держави, так як дана реформа:

- 1) поповнить бюджет України шляхом стягнення штрафів з винних і зменшить кількість ув'язнених заощадивши на їх утриманні;
- 2) мотивує підприємця прагнути дотримуватися законів, вкладаючи гроші в довгострокові проекти і побоюватися працювати з тінювим бізнесом;
- 3) наблизить національне законодавство до європейських стандартів.

Незважаючи на вищевказані переваги даної реформи, існує ряд ризиків для суспільства;

- 1) відсутність державної ідеології, яка б задавала цілі та орієнтири розвитку суспільства в Україні;
- 2) плюралізм думок може призвести до неадекватної оцінки даної реформи, відкривши цим для суспільства ілюзію безкарності, в наслідок якої можливе збільшення числа економічних злочинів.

Отже, на сьогодні існує необхідність формування та впровадження державної ідеології, а також закріплення на рівні Конституції принципів духовної свободи, які людина могла б реально використовувати.

¹ Мартинюк В. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України. – К.: Агентство «Україна», 2009. – 31 с.

² Єфімов О. Скільки коштуватиме бізнесу гуманізація відповідальності? // 3 любов'ю до права. – 2012. – № 2. – С. 12.

³ Платон. Государство. – Режим доступу: <http://www.philosophy.ru/library/plato/01/0.html>

Резюме

Заєць В. А. Декриміналізація господарських злочинів: можливості для підприємництва й загрози для суспільства.

У статті розглянуто актуальні питання, пов'язані зі змінами чинного законодавства у сфері господарських злочинів. Підкреслено важливість проведення низки заходів, спрямованих на реформування кримінальної відповідальності за економічні злочини, які, в свою чергу, мають стати запорукою захисту та гарантування прав і свобод людини і громадянина. Розкрито суть декриміналізації економічних злочинів в Україні та висвітлено ряд можливостей не тільки для підприємництва, а й для держави, завдяки даній реформі. Також у статті визначено ряд ризиків для суспільства у зв'язку із декриміналізацією економічних злочинів в Україні. Запропоновано формування та впровадження державної ідеології, а також закріплення на рівні Конституції принципів духовної свободи, які людина могла б реально використовувати.

Ключові слова: декриміналізація господарських злочинів, кримінальна відповідальність, злочин, покарання.

Резюме

Заєць В. А. Декриминализация хозяйственных преступлений: возможности для предпринимательства и угрозы для общества.

В статье рассмотрены актуальные вопросы, связанные с изменениями действующего законодательства в сфере регулирования хозяйственных преступлений. Подчеркнута важность проведения ряда мероприятий, направленных на реформирование уголовной ответственности за экономические преступления, которые в свою очередь должны стать залогом защиты и гарантирования прав и свобод человека и гражданина. Раскрыта суть декриминализации экономических преступлений в Украине и освещено ряд возможностей не только для предпринимательства, но и для государства, благодаря данной реформе. Также в статье определен ряд рисков для общества в связи с декриминализацией экономических преступлений в Украине. Предложено формирование и внедрение государственной идеологии, а также закрепление на уровне Конституции принципов духовной свободы, которые человек мог бы реально использовать.

Ключевые слова: декриминализация хозяйственных преступлений, уголовная ответственность, преступление, наказание.

Summary

Zayets V. Decriminalization of economic crimes: business opportunities, and threats to society.

The article deals with topical issues related to amendments of current legislation in the field of economic crimes. Emphasized the importance of a number of measures aimed at reforming the criminal responsibility for economic crimes, which in turn should be the key to protect and guarantee the rights and freedoms of man and citizen. The essence of the decriminalization of economic crimes in Ukraine and highlighted a number of opportunities not only for business but also for the state, through this reform. This article also identified a number of risks for the society in connection with the decriminalization of economic crimes in Ukraine. The author suggested forming a state ideology and to implement and consolidate principles of spiritual freedom of the Constitution that people could actually use.

Key words: decriminalization of economic crimes, criminal liability, crime, punishment.

Отримано 28.02.2013

УДК 343.22

М. С. ІВАНОВ

*Михайло Сергійович Іванов, студент III курсу
Політико-правового коледжу «АЛСКО»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Внаслідок стрімкого розвитку суспільства підлітки все раніше й раніше починають усвідомлювати небезпечність скоєння злочинів, але, водночас, зміни соціальних, політичних та економічних засад в Україні призвели до зниження загального рівня моральності і людяності, до поширення ілюзії вседозволеності та відсутності правової відповідальності за неправомірні дії. Треба зазначити, що саме підлітки, як одна із найчутливіших ланок суспільства, дуже гостро відчувають і реагують на ці зміни. Подекуди реакція підлітків виражається у тому, що вони починають вчиняти протиправні дії, палити, вживати алкоголь та наркотики. За статистичними даними, в Україні 40 % підлітків у віці від 14 до 18 років починають систематично вживати алкоголь¹, при цьому чверть українських підлітків 15–17 років мають досвід вживання наркотичних речовин².

Все це свідчить, що наразі наркоманія і пов'язана з нею злочинність мають достатньо розповсюджений характер. М. П. Легецький зауважує, що правопорушення передують вчиненню злочинів, тому за цих умов адміністративно-правова боротьба з правопорушеннями неповнолітніх, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, для органів внутрішніх справ та інших суб'єктів повинна стати пріоритетною³.

Проблемні питання протидії злочинності неповнолітніх, в тому числі у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, висвітлювались у працях таких відомих науковців радянського та сучасного періодів, як В. І. Антіпов, Н. М. Абдіров, О. М. Бандурка, А. С. Бланков, Д. Н. Бахрах, М. М. Биргец, А. В. Бережний, А. Я. Вількс, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, І. А. Галаган, Д. А. Газізов, В. О. Глушков, Є. В. Додін, М. М. Дорогих, О. М. Джужа, М. І. Єропкін, Н. І. Золотарьова, А. В. Іщенко, М. Й. Коржанський, В. К. Колпаков, Я. Ю. Кондратьєв, В. П. Казміренко, А. П. Ключніченко, Л. В. Коваль, В. І. Косенюк, В. Т. Лихолоб, А. Є. Луньов, О. М. Літвак, І. П. Лановенко, Є. Д. Лук'янчиков, А. А. Музика, Н. А. Мірошніченко, Н. Р. Нижник, М. Ф. Орлов, О. І. Остапенко, В. М. Плішкін, Г. І. Петров, Д. П. Письменний, О. І. Рошин, В. Д. Сущенко, В. П. Столбовий, А. А. Спичек, С. А. Сисоєв, М. С. Хруппа, В. І. Шакун, В. К. Шкарупа, Д. О. Штанько та інші. Однак наркоситуація в Україні зобов'язує суспільство, державу й органи державної влади знаходити нові шляхи та механізми реформування правоохоронної системи і приведення її у відповідність до світових стандартів, інтеграції України у європейський інформаційний простір для боротьби із зазначеним явищем. Саме тому вважаємо проблему кримінальної відповідальності неповнолітніх у сфері незаконного обігу наркотичних засобів актуальною та такою, що потребує подальшого дослідження. Особливої уваги, на наш погляд, заслуговують питання, пов'язані із визначенням віку, з якого має наставати саме кримінальна відповідальність за злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Сьогодні велика кількість як молодих людей, так і осіб, які відповідають за їх духовний і фізичний розвиток, недооцінюють наркоманію, забуваючи, що – це важке захворювання, спричинене вживанням наркотиків з метою зміни психічного стану. Воно характеризується непереборним бажанням повторного вживання наркотиків, поступовим підвищенням дози.

При цьому «біла смерть» щороку забирає життя мільйонів людей, переважно молодого віку. Наркоманія є тим небезпечним середовищем, де швидко поширюється вірус СНІДу (70 % наркоманів є носіями цього вірусу). Які ж соціальні причини розвитку наркоманії? Є кілька груп факторів, які можуть спричинити вжи-